

ANKARA

Dr. Bilal Şimşir'in 16.10.2012 tarihinde gerçekleştirdiği "Ankara" konulu konferans metnidir.

Sunucu: Atılım Üniversitesi Türk Tarih platformu önderliğinde "Ankara" konulu düzenlemiş olduğumuz konferansımıza hoş geldiniz. Değerli konuğumuz Sayın Dr. Bilal Şimşir hakkında kısaca bilgi vermek istiyorum.

Türk diplomat akademisyen, yazar 1957 senesinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olduktan sonra yine bu fakültede diploması tarihi kürsüsünde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 1960 senesinde Türk Dışişleri Bakanlığına geçti. Paris, Şam, Londra, Lahey Türk büyükelçiliklerinde baştabip ve müsteşar olarak çalıştı. Türk Dışişleri Bakanlığı Merkez Şube Müdürü, Daire Başkanı, Genel Müdür Yardımcısı ve Genel Müdür olarak görev yaptı. Arnavutluk'ta Tiran Büyükelçiliği, Çin Pekin Büyükelçiliği, Avustralya ve Güney Pasifik ülkelerinde büyükelçi olarak Türkiye'yi temsil etti. 1998 senesinde Türk Dışişleri Bakanlığında 38 senelik hizmetinin ardından emekliye ayrıldı. Yakın tarih üzerinde 52 cilt araştırma kitapların ve 160 kadar makalenin yazarıdır. Gizlilik süresi dolan İngiliz belgeleri üzerinde yaptığı araştırmalar ve bunlarla ilgili kitaplarıyla tanınmıştır.

Sayın konuğumuz Dr. Bilal Şimşir'i konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Dr. Bilal Şimşir: Bu metin biraz eskimiş, benim yazdığım kitaplar 90 cilt oldu ve bilimsel makaleler de 250 kadar oldu. Bugün Ankara'nın başkent oluşundan bahsedeceğim. Bu kitabımı iki oğlum var, onlara adadım. "Ankara'yı sevin Ankara'yı yüceltin, siz doğuştan Ankaralısınız, Ankara sizindir, Ankara Türkün başkentidir. Değerini bilin ve koruyun" dedim. 13 Ekim Cumartesi günü Ankara'nın başkent oluşunun yıldönümünde Ankara'da bayraklar asıldı, seğmenler dans ettiler, yürüyüş yaptılar. 1923 yılında Ankara başkent oldu. Yine 1923 yılında bildiğiniz gibi Türkiye Cumhuriyeti ilan edildi. Başkentle Cumhuriyetin ilanı aynı ay içinde, yani yaşıttır. Bir devletin başkent değiştirmesi çok önemli bir olaydır; çünkü başkent devletin başı demektir. Yasama meclisi başkentte olur, kanunlar başkentte çıkar, hükümet başkentte oturur, emirler başkentten verilir ve bütün vatandaşlar bireysel nüfus cüzdanlarıyla başkente bağlıdır. Başkent değiştirmek tarihi ve büyük bir olaydır. Ankara'nın başkent oluşu da Atatürk devrimlerinin, yeniliklerinin çok önemli halkalarından biridir.

"Başkent devletin başıdır, öyleyse baş korunur, eller, kollar başı korur"

Bildiğiniz gibi biz bu coğrafyada bin yıldır devlet olarak yaşıyoruz. Ve bu bin yıl içinde epey başkent değiştirdik. Başkent değiştirmek biraz da devletin topraklarının büyümesi, küçülmesi, daralması, yayılmasıyla ilgilidir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya'ydı, sonra Selçuk devletinden ayrılan Osmanlı Beyliği batıya doğru yöneldi, devlet olunca ilk başkenti Bursa oldu. Daha sonra 1300 yılının başında balkanlara Rumeli'ye taşık ve başkent Bursa'dan Edirne'ye nakledildi. Edirne, Balkanlar ve Rumeli vatan haline geldi. Marmara ekseninin doğusunda Anadolu batısında Balkanlar veya Rumeli. Ayrıca Rumeli, Roma İmparatorluğundan türetilmiş bir kelimedir. Yani Yunanlılarla alakası yoktur. İran'dan da bakınca İranlılar

Anadolu'ya da Rumeli derler. Mevlana Celeleddin Rumi hiç Marmara'nın ötesine geçmemiş olduğu halde Rumelilidir. Celeleddin Rumi'dir yani Rumelili Celeleddin. Buralar bizim vatanın merkeziydi. Anadolu ve Rumeli Osmanlı Devleti'nin metropol topraklarıydı, Türk nüfus bu bölgede yoğunlaşmıştır. Şimdi Rumeli'yi kaybettik. Rumeli topraklarına gençler belki gâvur toprakları diyebilir, ama Anadolu kadar Türktür. Rumeli'de Rumlar, Yunanlılar, Bulgarlar vardı ama Anadolu'da da Rumlar, Ermeniler vardı. Yani her iki tarafta bir imparatorun toprağıydı. İstanbul fethedilince başkent İstanbul'a taşındı. Osmanlı Türklerinin Rumeli'yi fetihlerinden 150 yıl sonra Fatih Edirne'den gelerek İstanbul'u fethetti ve doğusunda Anadolu batısında Rumeli tam ortasında İstanbul, şahane bir jeopolitik denge oluşturdu. Fakat zamanla Rumeli toprakları perdeyper kopmaya başlayınca, başkent İstanbul'a tehditler gelmeye başladı. 1828 senesinde Yunan ayaklanmasının ardından, Rus orduları Edirne'ye kadar geldi. Edirne'ye geldikten sonra İstanbul'a gelmesi içten bile değil, savunma imkânı yok. Birinci tehdit Edirne'den Ruslardan gelmeye başladı. Ayrıca Karadeniz'den Rus tehdidi, Ege denizinden İngiliz tehdidi, İstanbul için tehlikeli olmaya başladı. Daha sonra 1877-1878 Türk-Rus savaşında Rus orduları Yeşilköy'e kadar geldiler. İstanbul'a da gireceklerdi ama diplomatik olarak durduruldular. Ruslarla yenilgi antlaşması 3 Mart 1878'de Ayastefanos da imzalandı. Arkasından 1912-1913 Balkan Savaşı'nda Bulgar orduları bu defa Çatalca'ya kadar geldi. Bizim Siyasal Bilgiler Fakültesi o zaman Mülkiye adıyla o tarihlerde İstanbul'daydı. Mülkiye mektebinde Çatalca'daki top sesleri duyuluyordu. Böyle bir yerde başkent olmaz fikri yerleşti. Yani başkent devletin başıdır, öyleyse baş korunur, eller, kollar başı korur. Bu yüzden başkenti daha güvenli bir yere taşıma fikri doğdu.

1900'lü yılların başında yeni yeni fikirler doğdu. O zamanlar Suriye de bizdeydi, başkenti Halep'e taşıma fikri ortaya atıldı. Daha sonra Anadolu'da bir yere başkent yapma fikri ortaya atıldı. Yeni bir şehir kurup orayı başkent yapma fikri çıktı. Daha sonra büyükelçilik de yapmış Ahmet Ferit Tekin Konstantin'den Osmaniye'ye değer bir makalesi vardır, hatta Osmaniye'ye yeniden kurulacak Osmaniye adı verilecek yepyeni bir devlet kurup oraya taşınalım diye bir fikir ortaya attı. Balkan Savaşı'ndan sonra bu fikirler daha da arttı ve Atatürk istiklal Savaşı'nın başlatmak üzere Anadolu'ya geçmeden önce o zaman ki padişah Vahdettin'i ziyaret ediyor. Düşman donanması tam Dolmabahçe Sarayı'nın karşısında topların çevirmiş Atatürk ile konuşurken padişahın gözleri pencereden sürekli Osmanlı donanmasına kayıyor. Daha o tarihte Atatürk'ün düşman toplarının tehdidi altında bir yerde hükümet merkezi olmaz diye kafasına da yerleşiyor. Fakat başkenti Ankara'ya taşımak için bekliyor. Ne bekleniyor?

“Ankara hükümet merkezi oluyor”

Ankara'da 1923 yılında meclis ve 1920'de hükümet kuruluyor. Ankara hükümet merkezi oluyor; fakat İstanbul hala başkent olarak kalıyor. Fiilen başkent olmuş Ankara resmen taşımak için son düşman askerini İstanbul'dan çekip gitmesini bekliyorlar. İstanbul topraklarını boşaltmasını bekliyorlar. Düşman askerini yurttan tamamen defetmeden Ankara'yı başkent ilan etmek çok riskli olabilirdi. Bunu düşünmüşlerdir. Başkentin tarihinden 25 yıl sonra Berlin'de bunun örneği görüldü. Ruslar ve Batılılar Almanya'da Berlin'i işgal ettiler, Berlin'den çekilirken arkalarında iki Almanya bıraktılar. Yani 1920'li yılların başlarında Ankara devletin başkentidir denilseydi Türkiye de parçalanabilirdi, Anadolu parçalanabilirdi. Yarısı İstanbul'a bağlı, yarısı Ankara'ya bağlı iki devlet olabilirdi. Böyle bir risk vardı, onun için son

düşman hareketlerinin Türkiye'den çekip gitmesi beklendi. Lozan Antlaşması Temmuz 1923 yılında yapıldı; fakat Lozan Antlaşmasını şart koştular. İngiliz, Fransız ve İtalyan askerlerinin Türkiye'den özellikle İstanbul boğazlar bölgesinden çekilebilmeleri için Türkiye'nin Lozan Antlaşmasının onaylanmasını şart koştular. Onaylandıktan sonra da bir süre beklemek gerektiğini öngördüler, bu hüküm yer etti.

Biz Ağustos 1923'de Lozan Antlaşmasını meclis onayladı. Onların Türk bayrağını selamlayıp çekilip gitmeleri, Atatürk "Geldikleri gibi giderler" demişti. Geldikleri gibi gitmeleri 3-6 Ekim'i buldu. Hemen arkasından İsmet Paşa ve bir grup milletvekili arkadaşı Ankara'nın başkent olması için millet meclisine bir kanun çıkarılması için bir önerge sundular. Kanun çıkarılmadı ama meclis kararı alındı. Ankara'nın yeni Türkiye Devletinin başkenti olduğu kabul edildi.

"Bugün ki Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir Anadolu devletidir"

Daha sonra 1924 Anayasasına da "Türkiye'nin başkenti Ankara'dır." diye hüküm konuldu ve ondan sonraki anayasalarda da hep bu hüküm yer aldı. Birinci mesele güvenlik meselsiydi, yani İstanbul başkent olarak güvenli bir yer değildi ve ayrıca devletimiz batıdan doğuya kaymıştır. Bugünkü Türkiye 800.000 kilometrekare bir o kadar toprak da Rumeli'de vardı. Rumeli'de 750.000 kilometrekare toprak, Osmanlı toprağıydı. Bunlar kaybedilince Türk devleti Avrupa kıtasından Anadolu'ya ve Asya kıtasına doğru kaymış oldu. Bugün ki Türkiye Cumhuriyeti topraklarının Avrupa kanadı ancak %3'tür, %97'si Anadolu'dadır. Bugün ki Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir Anadolu devletidir.

"Cumhuriyetimizin kurucularında Ankara'nın ayrı bir yeri var"

Dolayısıyla tehdit olmasa bile başkenti sırf coğrafi bakımdan Anadolu'nun bir tarafına nakletmek gerekirdi. İkincisi Ankara Kurtuluş Savaşı'nda kahramanlık gösterdi. Bildiğiniz gibi Kurtuluş Savaşı kolay kazanılmadı ve ordumuz dağıtılmıştı. Kuvay-i Milliye olarak yeniden bir ordu oluşturmaya başladı. Bu arada milleti Kurtuluş Savaşı'na seferber etmek, yeniden asker yetiştirmek için Atatürk ve arkadaşları çok zorluklar yaşadı. Fakat o sıkıntılı dönemde, o nazik dönemde Ankara bir yiğitlik, bir kahramanlık gösterdi. Heyet-i Temsiliye'yi yani Atatürk'ün başında bulunduğu temsil heyetini bağrına bastı, destekledi. Ankara esnafı para toplayıp Atatürk'e Kuvay-i Milliye'ye destek verdi. Ayrıca seğmenler kahramanlık gösterdi. Yani Cumhuriyetimizin kurucularında Ankara'nın ayrı bir yeri var. Kahramanlık göstermiş Milli Mücadeleyi başından sonuna kadar desteklemiştir. Dolayısıyla Ankara'nın böyle bir öncülüğü var, onun için mecliste Ankara da kurulmuştur.

"İlk direniş merkezi olarak Ankara kabul edilmiştir"

İlk direniş merkezi olarak Ankara kabul edilmiştir. Anadolu'da pek ordu yoktu, bir tanesi Doğu'da 15. Kolordu Kazım Karabekir Paşaydı. Anadolu'da 20. Kolordu vardı. 20. Kolordu'nun başında da Atatürk'ün sınıf arkadaşı bulunuyordu. O tarihteki Ankara'nın bir özelliğı daha, Ankara İstanbul'a demiryoluyla bağlıydı. Ankara'nın ötesinde demiryolu yoktu. Mesela Sivas'ta demiryolu yoktu. O tarihte demiryolu ulaşım bakımından önemliydi ve Ankara bir röle istasyonu gibiydi. Bir Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi yapılırken bilgiler Ankara'ya geliyordu, buradan aktarılıyordu. Dolayısıyla Ankara'nın böyle bir avantajı da vardı. Bir de Ankara'nın

çekiciliğinde şu var: Burada bir seçmenler geleneği, esnaf kuruluşlar geleneği vardı. Bir çeşit etnik cumhuriyet örneği de derler. Ankara'nın böyle bir tarafı da vardır. Bütün bu nedenlerle Ankara teklif edildi. Ankara'ya teklif çok az farkla Millet Meclisi'nden karar olarak çıktı. İtiraz eden olmadı.

“Bir başkenti seçmek bir egemenlik hakkıdır, iç hukukumuzdur”

Ankara'nın başkent oluşunda bir özellik daha var. Başka başkentlere kıyasla bende çok önemli bir özellik. Başka ülkeler de başkentlerini değiştirmişlerdir. Genel olarak şöyle bir eğilim vardır: Deniz kenarında kurulmuş olan başkentler içerilere taşınmıştır. Rusların eski başkenti Petersburg'aydı içerilere Moskova'ya taşındı. Pakistan'ın başkenti Karaşi deniz kenarındaydı İslamabad'a taşındı. Brezilya'nın başkenti Rio de Janerio'dan bin kilometre içeride Brasilia adlı şehre taşındı. Avustralya'nın başkenti Sydney'den Canberra'ya taşındı. Sydney 3 milyon nüfusla Canberra 300 bin nüfuslu hatta kurulduğu zaman bir köy gibi kasaba gibiymiş. Canberra'nın başkentlik tarihi Ankara'nın başkentliğiyle eş zamanlıdır. Başka ülkeler başkentlerini değiştirirken yabancı ülkeler hiç itiraz etmemişlerdir ama Türkiye'ye gelince “Ankara'ya taşınmayacaksınız.” diye yıllarca bize kök söktürmüşlerdir. Özellikle İngiltere cihan devleti gibi bugünkü Amerika'nın pozisyonunda öteki devletlere de baskı yapıyor “Ankara'ya gidilmeyecek İstanbul'da oturulacak.” Bir başkenti seçmek bir egemenlik hakkıdır, iç hukukumuzdur. Yani uluslararası bir anlaşmaya bağlı konu değildir. Ve devletim neredeyse başkentini ben seçerim egemenlik benim hakkımdır, eğer siz benim devletimi tanıyorsanız elçinizi başkente gönderirsiniz konsolosluk başka yerde olabilir ama büyükelçilikler mutlaka başkentte olmak durumundadır. Çünkü hükümet oradadır, meclis oradadır. Devletin başı oradadır. Devlet başkanı oradadır, bakanlar oradadır, iş görecekseniz başkentte olur.

İngilizler öteki devletlere, eski müttefiklerine baskı yaptı. İtalya, Fransa, taa Japonya'ya kadar “Ankara'ya gitmeyeceksiniz.” dedi. Ondan sonra küçük devletler, Balkanlar; Bulgaristan, Sırbistan, Romanya vs. onlara da “Ankara'da elçilik açmayacaksınız.” diye baskı yaptı. Yani bu sırf bizim başımıza geldi. Birtakım sebepler ortaya atıyor; “Ankara'da kalacak yer yok, Ankara bir köydür ve ben orada oturamam. Otel, kiralık ev yoktur.” Bunların bir kısmı doğru. Hatta bazı elçiler gelmeye başladıkları zaman vagon kiralyorlardı. Vagon istasyonda bir raya çekiliyor, elçi Ankara'da kaldığı sürece orada yatıp, kalkıyor. Yabancı gazetelerde, özellikle İtalyanlar dalga geçiyorlar, vagonun resmini gösterip “Ankara'da büyükelçi burada oturuyor” diyorlar. Hatta “Ankara istasyonuna gidip gelenler bizim elçinin pijamalarının rengini bilirler.” diye alay ediyorlar. Yabancı gazetelerde daha bir sürü şeyler var. Bir gazetede mesela Eskişehir yolundan trenle geliyor, “Git git hiç in yok, cin yok. Eskişehir'le Ankara arasında bir tane keçi gördüm. Ne insan var, ne hayvan var, ot bitmez. Çölün, bozkırın ortasına atmıştır.” diye. Ben şimdi oradan geçerken “Gel şimdi de bak, ekilmedik bir karış toprak görüyor musun? Ankara Eskişehir arası cennet gibi olmuş.” diye söylemek istiyorum. Yani böyle gerekçeler var; fakat esas sebep siyasedir, otel meselesi, yer meselesi değildir. Bunlar giderilir, daha sonra giderilmiştir.

“Batı sömürgeci, Doğu sömürgeydi”

Biz Batı'yla boğuştuk, savaştık; I. Dünya Harbi. Çanakkale'de bunları püskürttük. O savaşın hıncı var. Lozan'da diplomatik savaş yaptık. Balkan Savaşı'nı yaptık.

İtalyanlarla Trablusgarp Savaşı'nı yaptık. İstiklal Savaşı'nda bunların politikalarını alt üst ettik. Biz bunu biraz unuttuk, onlar için o kadar önemlidir ki; çünkü Türkiye Doğu'yla Batı'nın kesiştiği noktadadır. İstiklal Savaşı bu noktada yapıldı ve Mustafa Kemal bu noktada tarih sahnesine çıktı. Bu nokta Batı için şu bakımdan önemlidir: Batı sömürgeci, Doğu sömürgeydi. O tarihte 1920-1930'larda yeryüzündeki bütün bağımsız devletlerin sayısı 50'yi bulmuyordu. Bunların da yarısı Latin Amerika'da, geri kalanı Avrupa'daydı. Japonya'yı saymaysak bütün Asya Batı'nın sömürgesiydi. Bütün Afrika Batı'nın sömürgesiydi. Yani o tarihlerde 50'yi bulmayan bağımsız devlet sayısı bugün Birleşmiş Milletler olarak 200'ü geçmiştir. Açıkçası bu 150 devlet Türkiye'yi örnek almıştır. Biz Soğuk Savaş döneminde Atatürk'ü kendi milli sınırlarımıza hapsettik. Yani İstiklal Savaşı'nı kazanmış bir kahraman olarak gördük. Atatürk'ün uluslararası büyüklüğünü, küresel büyüklüğünü göz ardı ettik, dile getirmediğimiz. Taa Endonezya'da, Maldiv Adalarında, bilmem nerede, hiç elçiliğimiz, konsoloslüğümüz olmayan yerlerde Mustafa Kemal Atatürk'ü bayraklaştırmışlardır. Bangladeş'te Atatürk ölünce Atatürk High Schools açılmıştır ve hala yaşamaktadır. Ben o okulun kuruluşuyla ilgili bir bilimsel makale hazırladım. Bangladeş'teki büyükelçiliğimize de gönderdim, çok makbule geçmiş; çünkü okulun ilk mezunları o günlerde iktidardaymış. Yani Milli Eğitim Bakanı mesela o okulun mezunuymuş. Belgelerini görünce çok duygulanmış. Mustafa Kemal High Schools, o dönemde bölgenin en büyük okuluymuş. Biz bunları kullanamadık. Bizim araştırmalarımız hep içe dönük oldu. Bu Batı'nın bize empozesidir. "10 Kasım Günü" isimli bir kitabım basılmaktadır. Bu kitabım, Doğu'dan gelen, dünyanın hiç bilmediğimiz, gitmediğimiz, ayak basmadığımız yerlerden Mustafa Kemal'in ölümüne ağlayan Müslümanların belgelerini de içeriyor. İbret alınacak bir şeydir. Biz bunları yeterince kullanamadık.

"Türk İstiklal Savaşıyla İngiliz sömürülerin yıkımını hazırladık"

Başka türlü söylemek gerekirse Batı'nın yenilmesi diye bir efsane var. Doğu'yu kandırmışlar, "Aman Batı'ya baş kaldırmayın, ezilir gidirsiniz, yenilirsiniz. Dolayısıyla siz sömürge olarak kalın." Bazen bunları başka yönlerde de saptırıyorlardı. Mesela Hindistan'da Hilafet Hareketi vardı. Bunu İngilizler bazen izin veriyor bazen yasaklıyor gibi yapıyor ama adamları halifeliğe yönlendiriyor, milli bağımsızlıktan uzaklaştırıyor. Türkiye'yi, bizim elçiliğimiz oraya gidip de propaganda yapmasıyla değil, kendiliklerinden keşfettiler. Dolayısıyla bu Batılıların hiç sindiremedikleri bir şeydir. Yani Türk İstiklal Savaşıyla İngiliz sömürülerin yıkımını hazırladık. Fransız sömürgeciliğin sonunu hazırladık. Bizim büyük zafer, çığır açan zafer oldu.

Başka türlü söylersek Türk İslam Savaşı bir zafer, yani nasıl ki İstanbul'un fethi çağ değiştirmek gibiyse buna post sömürgecilik çağını aşan bir zafer oldu. Dolayısıyla bunu gördüler ve esas itibarıyla Ankara'nın başkent oluşuna direnmeleri de bundan kaynaklandı. 25 tane nota alınıp verildi. Kitabımda bunları uzun uzun anlattım. Yani sıraya girdiler; İngiliz, Fransız, İtalyan ayrı ayrı aynı mealde, aşağı yukarı aynı kelimelerle yazılmış birer nota veriyorlar: "Biz Ankara'ya gelmeyeceğiz." Bizimkiler de cevap veriyor: "Elçiler başkentte oturur." Bu birinci safhasıydı. İkinci safhada dediler ki "Ankara'ya gelirse elçiliklerimizin düzeyini indiririz." Şimdi hepsi büyükelçiliktir; fakat o tarihte üç kategori elçilik vardı: Elçilik, orta elçilik, büyükelçilik. Büyükelçilik en yüksek düzeyde olandır. Büyük ve önemli devletler büyükelçilik düzeyinde kurulur, küçük devletler elçilik düzeyinde veya orta elçilik düzeyinde kurulur. Bizim de büyük devletlerle elçiliklerimiz büyük elçilikti. Ama küçük devletlerle orta elçilik düzeyindeydi. Şimdi tuttular, bizim eskiden büyük düzeyde olan elçiliğimizi,

elçilik düzeyine indireceğiz dediler. Biz bunu kabul etmedik. Yine tekrar tekrar notalaşmalar edildi. Dediğim gibi tam 25 tane nota. Ben buna “Notalarla II. Ankara Savaş’ı” dedim. I. Ankara Savaş’ını Timur’la Yıldırım Beyazıt Çubuk’ta yapmışlardı. Timur’un fil ordusu vardı, bugün bizim başkentte olan Esenboğa Havaalanının bulunduğu yer, o zaman fil ordusunun karargâhıydı. Timur’a biz Osmanlının da etkisiyle “Timurlenk” Topal Timur demişiz. Aslında Özbekistan’da çok saygın yeri vardır. Biz Kanunî’yi ne kadar önemsersek onlar da Timur’u o ölçüde önemsiyorlar. Büyük devlet adamı. Dolayısıyla “Topal Timur, Aksak Timur” demeyelim, özellikle Özbeklerle konuşurken gaf yapmamak için Timur diyelim. 25 tane nota verildi, sonra durduk. Biz bekledik, onlar bekledi. Sonra yavaş yavaş gelmeye başladılar. İngilizlerden sıyrılan, ilk önce gelenlerden bir tanesi Sovyet Büyükelçiliği idi. İkincisi Afganistan Elçiliği var. İstiklal Savaş’ı sırasında bir de Azerbaycan Elçiliği açıldı. Fakat Azerbaycan elçisi 1922 yılında İzmir’de vefat etti. Ondan sonra bir daha Azerbaycan elçisi gelmedi ancak 70 yıl sonra geldi; çünkü Azerbaycan Sovyetler Birliği tarafından yutuldu. Artık Azerbaycan diye bir bağımsız devlet yoktu ve Azerbaycan ilgili yazışmalar artık Moskova üzerinden yapılıyordu. Dolayısıyla yalnız Sovyet, Afganistan elçisi var, bir de yarı resmi Fransız Albay var. Ankara’daki elçilikler bu kadar. Öteki elçiliklerin hepsi İstanbul’da oturuyor. Hepsi dediğim, bugünkü gibi 70-80 tane elçilik yok. Bizim en ileri dönemde Osmanlı Döneminde 17-18. Bunlarla ilişkilerin bir kısmı kesilmiş. Çoğunluk İstanbul’da oturuyordu. Ara sıra temaslar için Ankara’ya geliyorlardı. Güven mektupları için geliyorlardı. Sonra dediğim gibi 1924 senesinde Almanya Büyükelçilik açtı. Büyükelçilik açıyor; çünkü açarsa ötekiler de çıkmaza girdiler. Rus Büyükelçisi büyükelçi payesinde, elçilik açarsa duayen o olacak. Yani duayen büyükelçilerden oluyor. Büyükelçilik varsa ötekiler; İngiliz, Fransız, İtalyanlar ikinci derecede kalacak. Onu da gururlarına yediremiyorlar. Yavaş yavaş taşınmaya başlıyor. Almanya ilk önce prefabrik evlerle Çankaya yolundaki geniş araziye tuttu. Arkasından Polonya geldi. Polonya’nın bir özelliği var. Bize karşı tarihten kaynaklanan uzun, derinden bir sempatisi var. Polonya aç gözlü üç komşusu tarafından, yani Rusya, Almanya ve Avusturya tarafından paylaşılmış ve Polonya devleti tarihten silinmiş. Bunu yalnız Türkler tanımamış. Polonyalılar 127 sene, bunu hiç unutmamışlar, ders kitaplarında bugün de hala var sanıyorum. 127 sene biz sorup durmuşuz “Polonya’ya nerede?” diye. Bundan dolayı Polonyalıların Türklere karşı bir sempatisi oluyor. Polonya Cumhurbaşkanı 1924’te Ankara’da büyükelçilik açarken ayrıca Atatürk’e bir mektup gönderiyor ve minnettarlığını tekrarlıyor. Ben bu belgeleri yayımladım.

Kuğulu Park tarafındaki Polonya Elçiliği Kuğulu Parkı içine alacak kadar arsa kapatmış. Sonradan oradan yol geçirdiler. Daha sonra Ulus’ta vakıf hanları kuruldu. Elçilikler vakıf hanlarını kiralamaya başladı. Ondan sonra Türk hükümeti Maliye Bakanlığı aracılığıyla mal sahiplerinden toprak satın aldı ve bunları elçilik binaları yapmak için yabancı elçiliklere verdi. İngilizler de bu toprağı aldı. Alalım da elçilik yapmayız da belki konsolosluk yaparız dediler. Kısacası arsayı kaçırmak istemediler. Peyderpey birer ikişer istemeye istemeye Ankara’ya gelmeye başladılar. Büyükelçilik düzeyinde, kala kala bir İngiltere kaldı. Hala Ankara’ya gelmiyor.

Krallıklarda kralın doğum günü milli gün diye kutlanır. İngiliz kralının da doğum günü haziran başlarında kutlanıyormuş. İngiliz büyükelçisi hep İstanbul’da kutluyor. Ankara’da bir temsilciliği var ama yetkisi olmayan küçük bir memur, irtibat subayı gibi bir kişi bırakıyorlar. Ama büyükelçi İstanbul’da oturuyor ve milli gün olan kralın doğum gününü hep İstanbul’da kutluyor. Atatürk İngiliz’i Ankara’ya getirebilmek için şöyle bir

taktik uyguluyor: Kralın doğum gününden bir gün önce Ankara Çankaya köşkü bahçesinde bir parti düzenliyor. Elçileri de çağırıyor, hepsini davet ediyor. Bir İngiliz Büyükelçisi İstanbul'da da otursa Ankara'ya gelip o güne katılmak zorunda. Bir devlet başkanının davetine katılmamak olmaz. Olursa o büyükelçi o memlekette oturamaz. Onu önceden hesaplamışlar. Bir gün önce garden parti, İngiliz vasıta nedeniyle İstanbul'a dönemiyor. O zaman hızlı tren de yok. Milli gününü mecburen Ankara'da yapmaya karar veriyor. İngiliz'in onurunu kırmamak için de biraz bizimkiler gönlünü alacak şekilde o milli güne yüksek düzeyde katılım oluyor. Ondan sonra Cumhurbaşkanlığı Bاندosu İngiliz milli gününe gönderiliyor. İngiliz Büyükelçi George Clack çok keyifli, o gün hava da güzelmiş "Ankara'da da milli gün yapılmış" diye başkenti bu şekilde kabul ettiler ve bir daha geri dönemediler.

"Ankara çok daha güzel bir başkent olabilirdi"

Ankara hakkında konuşacak çok şey var ama girmek istemiyorum. Biz de şehircilik dersi vardı, Hümanizm dersi, "şehirler nasıl olur, nasıl olmalıdır" diye okuduk. O açıdan bakarsak ayrı bir bölüm açmak lazım, ayrı bir kitap yazmak lazım. Şunu söylemek istiyorum: Ankara başkent olduktan sonra birtakım şehircilik planları yapılmış. Bir kısmı kısmen uygulanmış, bir kısmı uygulanmamış. Ankara'nın bu kadar büyüyeceğini kimse tahmin edememiş. Ben Ankara broşürleri gördüm 20'li yılların sonunda Ankara 80 bine yaklaşıyor diye düğün bayram ediyorlar, çok seviniyorlar. En iddialı plan da Jansen Planı, 1950'li yıllarda Ankara olsa olsa 300 bin olur diye tahmin etmişler. Bu da tutmamış. Şimdi bir plan yapılıyor ve bu planın ölçüleri şaşıyor. İlk planlarda mesela Tandoğan Meydanı havaalanı olarak düşünülmüş. Şöyle söyleyeyim daha iyi aydınlansın: Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu tarihte yaklaşık 10 milyon nüfusu vardı, Sevr Antlaşmasını hazırlayanlar bunu 7 milyon olarak tahmin etmişler ve ona göre hesaplar yapmışlar. Yarısını Ermenistan'da, yarısını Yunan topraklarında kalır, Anadolu'yu paramparça ederiz, bu 7 milyon Türkü de bitiririz, Türkleri tarihten sileriz hesapları yapmışlar. Fakat böyle olmamış, bakmışlar ki 1927 yılında ilk nüfus sayımında 113 milyon küsur çıkıyor. 1935 yılındaki sayımda 16 milyona çıkıyor. O tarihte nüfus ve iskân politikası içişlerine bağlı, İçişleri Bakanı 1934 yılında mecliste bir uzun konuşması var: "1950 yılında Türkiye'nin nüfusu 30 milyon olacak. Balkanlardan, Rumeli'den göçmen alacağız, 30 hatta 35 milyona çıkar." diyor. Bu tahmin Batı'da çok ilgi çekiyor. Elçilikler bunu yorumluyorlar. Türkiye, ben 1953 yılında üniversiteye girdiğimde 23 milyondur, şimdi 70 milyon oldu. Tahmin edersek Cumhuriyet kurulurken nüfus 10 milyondur, şimdi 70 milyon, 7 kere büyüdü. Ankara'ya gelince, Cumhuriyet kurulduğu zaman Ankara 50 bini bile bulmuyordu, şimdi 5 milyon. Ankara 100 kere büyümüştür. Bu kadar hızlı büyüyen bir şehir, başkent az bulunur. Dolayısıyla gönül çok daha güzel olmasını arzu ediyor. Ankara daha güzel bir başkent olabilirdi. Fakat bu hızlı büyüme, planları, programları alt üst etme nedeniyle Ankara böyle oldu. Ankara'da Atatürk Bulvarı mahvedildi, istasyonun önünde törenler yapıldı, artık yapılamıyor. Araba park yeri bile bulamıyorsunuz. Şunu yapabiliriz, onu da akıl edemedik: Ankara'nın merkezi olduğu gibi bırakılır, etrafa yayılırdı. Yani silueti değişmezdi. Biz onu yapamadık.